

บทที่ ๑

บทนำ

๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

มนุษย์แต่ละคนเมื่อเกิดมาในโลกนี้แล้วมีความปรารถนาต้องการให้ตนเองมีอายุยืนยาว มีผิวพรรณผ่องใส มีทรัพย์สมบัติไว้ใช้สอยอย่างไม่ผิดเคี่ยงมีความสุข ความเจริญในหน้าที่การงาน โดยเฉพาะความปรารถนาให้ตนเองมีอายุยืนยาวนั้นเป็นความปรารถนาอันดับต้นๆ ของมนุษย์ ปัจจุบันจึงมีพิธีกรรมการต่ออายุ การเสริมสิริมงคล การสะเดาะเคราะห์ต่อชะตาเพื่อให้ตนเองมีอายุยืนยาวหรือพ้นจากภัยพิบัติ ในทางพระพุทธศาสนานั้นพระพุทธเจ้าทรงยอมรับว่า เฉพาะพระพุทธเจ้าโดยทั่วไปหากประสงค์จะต่ออายุก็สามารถที่จะทำได้ด้วยการเจริญอิทธิบาท ๔^๑ เป็นนิตย สามารถต่ออายุไปได้ถึง ๑ กัปหรือเกินกว่านั้นก็ได้ ส่วนคนธรรมดาจะสามารถต่ออายุได้ด้วยเหตุสำคัญคือ ๑) การไม่ฆ่าสัตว์ตามหลักศีล ๕^๒ ๒) การนอบน้อมผู้ใหญ่ ๓) การทำบุญบริจาคทาน ๔) การปฏิบัติธรรม เจริญสมาธิ ๕) ด้วยอำนาจพระปริตร ๖) ด้วยอำนาจกรรม ๗) ด้วยอำนาจของพระพุทธองค์ ในกรณีของหัตถกุมารที่พระพุทธองค์เสด็จไปช่วยเหลือจากเงื้อมมือของอาฬวกยักษ์เป็นต้น พระพุทธศาสนายอมรับว่าการต่ออายุสามารถที่จะทำได้ด้วยผลของกรรมดีหรือกุศลกรรมที่มนุษย์ได้กระทำทั้งในส่วนที่เป็นกรรมในอดีตหรือแม้กระทั่งกรรมในปัจจุบัน เช่น การให้ทาน ให้ข้าว ให้อาหาร ให้เสื้อผ้า หรือ กระทั่งการให้ชีวิตก็เป็นผลต่อการต่อชีวิตให้ยืนยาวได้ หรือในบางกรณีการต่อชีวิตอาจเป็นไปได้ด้วยมนต์หรือพระปริตร หรือแม้แต่อำนาจของพระพุทธองค์ก็ตาม ซึ่งนั่นก็ถือได้ว่าเป็นจุด เริ่ม ต้นของความเชื่อเรื่องการสะเดาะเคราะห์ต่ออายุของชาวพุทธในระยะต่อมา

การสะเดาะเคราะห์ต่ออายุเป็นพิธีกรรมอันเนื่องมาจากความเชื่อของคน โดยเชื่อว่าพิธีกรรมดังกล่าวสามารถขจัดปัดเป่าเคราะห์ร้ายทั้งหลายอันหมายถึงความเจ็บป่วย ความทุกข์ ร้อน หรือความหายนะ ให้ออกจากชีวิตของตนได้ ดังนั้น การสะเดาะเคราะห์จึงมีความผูกพันกับวิถี ชีวิตของคนในสังคมไทยเป็นอย่างมาก เสมือนเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจมิให้อยู่ในความประมาท เป็นการกระทำเพื่อป้องกันอันตรายที่อาจจะเกิดขึ้นกับตนในกายภพหน้าอีกด้วย ในสมัยพุทธกาล ความเชื่อต่อแนวคิดเรื่องการต่ออายุนี้ก็ยังคงมีปรากฏอยู่เรื่อยมา และมีการเปลี่ยนแปลงรูปแบบจากความเชื่อที่เป็นหลักการมาเป็นรูปแบบของการประกอบพิธีกรรมโดยเฉพาะเมื่อพระพุทธศาสนาได้เผยแผ่เข้ามาสู่

^๑ที.ม.(ไทย)๑๐/๑๗๘/๑๒๖.

^๒ส.ส.อ.(ไทย)๑/๒/๓๕๙

ประเทศไทยแล้วก็จะพบว่าความเชื่อของสังคมไทยที่มีต่อแนวความคิดการต่ออายุก็ยังคงมีอยู่ โดยเป็นความเชื่อที่ได้รับการผสมกับความเชื่ออื่น ๆ จนกลายมาเป็นรูปแบบของความเชื่อเฉพาะในมิติของสังคมไทย โดยคนไทยเชื่อกันต่อ ๆ กันมาว่า คนเราเกิดมาแล้วย่อมมีอุปัทวเหตุต่างกัน อันเนื่องมาจากการกรรม แต่กรรมดังกล่าวก็สามารถที่จะลดทอนหรือแก้ไขให้หายได้ด้วยการประกอบพิธีกรรมต่ออายุ ซึ่งมีชื่อเรียกพิธีกรรม ดังกล่าวในหลายชื่อ เช่น ภาคเหนือเรียกว่าสืบชาตา^๓ ภาคกลางเรียกสืบชะตาอายุ^๔ ภาคอีสานเรียกว่าต่ออายุ หรือการสะเดาะเคราะห์ต่ออายุ^๕ โดยเฉพาะในภาคอีสานมีความเชื่อว่า พิธีสะเดาะเคราะห์ต่ออายุเป็นพิธีกรรมที่สามารถต่ออายุให้ทั้งคนป่วยและคนที่เกิดวิปัสสารอาการผิดปกติต่างๆ ทั้งร่างกายและจิตใจให้หายได้ โดยรูปแบบของการสะเดาะเคราะห์มีอยู่หลายประการ เช่น การเสียเคราะห์ เสียเชืง เสียกลาง การสวดอุบาสก การตัดเวรตัดกรรม การส่งราหู การแต่งแก้ การสวดขวัญ เป็นต้น

ผู้วิจัยมีความสนใจที่จะศึกษาการต่ออายุโดยพิธีการคำโพธิ์ ซึ่งเป็นการต่ออายุอีกรูปแบบหนึ่งที่ประชาชนในเขตอำเภอดำรงวิทยะ จังหวัดสุรินทร์นิยมกระทำเพื่อความเป็นสิริมงคลและเพื่อให้ตนเองพ้นจากการเจ็บป่วยและมีอายุยืนยาว ผู้วิจัยคิดว่าผลการวิจัยจะมีประโยชน์ต่อคนในสังคมและผู้ที่เกี่ยวข้องในการศึกษาในโอกาสต่อไป

๑.๒ วัตถุประสงค์ของการวิจัย

- ๑.๒.๑ เพื่อศึกษาแนวคิดเรื่องอายุและการต่ออายุในพระพุทธศาสนา
- ๑.๒.๒ เพื่อศึกษาพิธีกรรมการคำโพธิ์ของชาวพุทธ อำเภอดำรงวิทยะ จังหวัดสุรินทร์
- ๑.๒.๓ เพื่อศึกษาคูณค่าการคำโพธิ์ต่อชาวพุทธ อำเภอดำรงวิทยะ จังหวัดสุรินทร์

๑.๓ ขอบเขตการวิจัย

การวิจัยเรื่อง ศึกษาพิธีกรรมคำโพธิ์ ของชาวพุทธ อำเภอดำรงวิทยะ จังหวัดสุรินทร์ ครั้งนี้ ผู้วิจัยได้กำหนดขอบเขตการวิจัยไว้ดังนี้

ขอบเขตด้านเอกสาร โดยใช้ข้อมูลจากพระไตรปิฎกภาษาไทยฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยอรรถกถาและฎีกาเป็นหลักตลอดจนจากเอกสารและผลงานทางวรรณกรรมอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องเป็นหนังสือประกอบ

^๓พิสิษฐ์ โคตรสุโพธิ์, การสืบชะตาที่ปรากฏในพระพุทธศาสนา เนื่องในโอกาสฉลองสถาปนา ๔๐ ปี มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, (เชียงใหม่: คณะมนุษยศาสตร์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๕๓), หน้า ๑.

^๔มณี พะยอมยงค์, ความเชื่อของคนไทยในวัฒนธรรมพื้นบ้าน: คติความเชื่อ. (กรุงเทพมหานคร : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๖), หน้า ๑๑๙.

^๕สวิง บุญเจิม, มรดกอีสาน, (อุบลราชธานี: อีสานออฟเซตการพิมพ์, ๒๕๓๑)หน้า ๑๐๙.

ขอบเขตด้านเนื้อหาวิจัย ศึกษาเฉพาะเรื่องแนวคิดเรื่องการต่ออายุในพุทธศาสนา พิธีกรรมการคำโพธิ์และอิทธิพลของพิธีกรรมการต่ออายุโดยการคำโพธิ์ที่มีต่อชาวพุทธ อำเภอท่าตูม จังหวัดสุรินทร์

ขอบเขตด้านประชากร ศึกษาประชากรในอำเภอท่าตูม จังหวัดสุรินทร์ โดยสัมภาษณ์ พระสงฆ์ ปราชญ์ชาวบ้านและประชาชนในเขตอำเภอท่าตูม จังหวัดสุรินทร์ประมาณ ๑๐ คน

ขอบเขตด้านเวลา เริ่มศึกษาและสิ้นสุดในปีการศึกษา ๒๕๕๗

๑.๔ ปัญหาที่ต้องการทราบ

๑.๔.๑ แนวคิดเกี่ยวกับอายุและการต่ออายุในพระพุทธศาสนาเป็นอย่างไร

๑.๔.๒ พิธีกรรมการคำโพธิ์ของชาวพุทธ อำเภอท่าตูมเป็นอย่างไร

๑.๔.๓ คุณค่าการคำโพธิ์ที่มีต่อชาวพุทธ อำเภอท่าตูมเป็นอย่างไร

๑.๕ คำนิยามศัพท์เฉพาะที่ใช้ในการวิจัย

การต่ออายุ หมายถึง การทำให้อายุยืนยาวด้วยการทำบุญ หรือการทำด้วยวิธีการต่างๆ ตามคติความเชื่อ

พิธีกรรม หมายถึง การแสดงออกตามความเชื่อทางศาสนาในรูปแบบต่างๆ

พิธีกรรมคำโพธิ์ หมายถึง พิธีกรรมที่นำไม้มาคำตันโพธิ์ไว้ โดยเฉพาะลำต้นหรือกิ่งก้านที่ โนมเียงลงมาคล้ายๆจะไม่มั่นคง ให้ดูมั่นคงขึ้น จะช่วยประคองดวงชะตาให้เจริญ ไม่ตกต่ำ

๑.๖ ทบทวนเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในการวิจัยเรื่อง “ศึกษาพิธีกรรมคำโพธิ์ อำเภอท่าตูม จังหวัดสุรินทร์” ครั้งนี้ผู้วิจัยได้ ทบทวนเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับหัวข้อวิจัยดังนี้

๑.๖.๑ เอกสารที่เกี่ยวข้อง

คัมภีร์พระไตรปิฎกได้กล่าวถึง อายุ ไว้หลายนัยเช่น อายุหมายถึงการมีชีวิตอยู่ใน ช่วงเวลาใดเวลาหนึ่ง “...เมื่อจิตเป็นสมาธิบริสุทธิ์ผุดผ่องไม่มีกิเลสเพียงดั่งเนินปราศจากความเศร้า หมอง อ่อน เหมาะแก่การใช้งาน ตั้งมั่น ไม่หวั่นไหวอย่างนี้ เรานั้นได้น้อมจิตไปเพื่ออุปเพณิวาสนา สติ ญาณระลึกชาติก่อนได้หลายชาติ... ในภพนั้นเรามีชื่ออย่างนั้นมีตระกูลมีวรรณะมีอาหารเสวยสุขทุกข์ และมีอายุอย่างนั้นๆ จุตติจากภพนั้นก็ไปเกิดในภพนั้น มีชื่อ มีตระกูล มีวรรณะ มีอาหาร เสวยสุข ทุกข์ และมีอายุอย่างนั้นๆ” จากที่กล่าวมาแสดงว่าคำว่าอายุหมายถึงการมีชีวิตอยู่ หรือช่วงแห่งการมี ชีวิต

พระธรรมปิฎก (ประยุทธ์ ปยุตฺโต) ได้กล่าวไว้ในหนังสือ พิธีกรรมใครว่าไม่สำคัญ ว่า สารของการประกอบพิธีกรรมนั้นคนทั่วไปไม่ทราบความหมายที่แท้จริง แต่การประกอบพิธีกรรม เป็นสิ่งที่สะท้อนให้เห็นว่า ความศรัทธาในพระพุทธศาสนายังมีอยู่ การประกอบพิธีกรรมมีความหมาย ในเชิงพระพุทธศาสนาในแง่ที่ว่าเป็นการเปิดโอกาสให้ผู้รู้ธรรมได้แสดงตนให้สังคมเห็นว่า เป็นผู้อุดม ด้วยวินัย ซึ่งจะช่วยโน้มน้าวให้ผู้ร่วมพิธีกรรมเกิดความเลื่อมใส ศรัทธา อันจะนำไปสู่การสงบกาย วาจา ใจ ซึ่งเป็นการเข้าสู่ธรรมในเบื้องต้น เมื่อบุคคลมีวินัยแล้วย่อมจะทำให้สังคมพัฒนาตามไปด้วย^๗

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต) ท่านแสดงทัศนะต่อลัทธิความเชื่อถืออื่นๆ ที่ นอกเหนือจากหลักพุทธธรรมว่า การนำสิ่งที่ผู้นั้นสนใจศึกษาใฝ่รู้มาเป็นเครื่องมือโน้มน้าว กล่อม ประโลมจิตใจให้ผู้นั้นน้อมนำเข้าสู่หลักพระสัจธรรม ดังเช่น พระพุทธองค์ที่ทรงปฏิบัติกับลัทธิอื่นๆ ด้วยวิธีการของลัทธิอื่นๆ พระพุทธเจ้าทรงใช้อิทธิปาฏิหาริย์เฉพาะในกรณีที่จะทรงทรมานผู้มีฤทธิ์ ผู้ ถือฤทธิ์เป็นสำคัญ หรือผู้ถือตัวว่าเป็นผู้วิเศษ ให้ละหลงเมางมัวในฤทธิ์ พุทธอีกอย่างหนึ่งว่า ใช้ฤทธิ์ปราบ ฤทธิ์ เพื่อผู้ที่ชอบฤทธิ์ได้ตระหนักในคุณค่าอันจำกัดของฤทธิ์ มองเห็นสิ่งอื่นที่ดีงามประเสริฐกว่าฤทธิ์ และพร้อมที่จะเรียนรู้หรือรับฟังสิ่งอันประเสริฐนั้น ซึ่งตรงกับหลักที่ว่าใช้อิทธิปาฏิหาริย์ประกอบ อนุสาสนีปาฏิหาริย์ หรือพระสารีบุตรสอนหมู่ศิษย์พระเวทตัดด้วยอาเทศนาปาฏิหาริย์ควบกับ อนุสาสนีปาฏิหาริย์ พระโมคคัลลานะสอนด้วยอิทธิปาฏิหาริย์ควบคู่กับอนุสาสนีปาฏิหาริย์^๘

พระเทพโสภณ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต) ได้กล่าวถึงการสวดพระปริตร ในหนังสือเรื่อง “อานุภาพพระปริตร” สรุปว่าวัตถุประสงค์หลักในการสวดพระปริตรมี ๓ ประการ คือ๑) เพื่อป้องกัน ภัยวิบัติทั้งหลาย ๒) เพื่อความสำเร็จแห่งสมบัติทั้งปวง ๓) เพื่อกำจัดทุกข์ภัยและโรคทั้งปวง ดังนั้น พระสงฆ์จึงเลือกพระพุทธรูปจากพระไตรปิฎกที่มีเนื้อหาสอดคล้องกับวัตถุประสงค์มาสวด เนื้อหา ของพระปริตรเกี่ยวข้องกับการอวยชัยให้พร ต่างจากการร่ายมนตร์ในศาสนาพราหมณ์ ที่มีการสวด คาถาในคัมภีร์พระเวทแบบไสยศาสตร์ มีเรื่องของการสาปแช่งผสมเข้าไป ดังที่ถาษีซีไพรสาปแช่งท่าน ผู้นั้นผู้นี้โดยอาศัยคำสวดมนตร์ที่ศักดิ์สิทธิ์แต่ในพระพุทธศาสนามีรากฐานอยู่ที่ธรรมของพระพุทธเจ้า จะไม่มีการสาปแช่งในการสวดพระปริตร^๙

^๗พระธรรมปิฎก (ประยุทธ์ ปยุตฺโต), **พิธีกรรม ใครว่าไม่สำคัญ**, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร : มูลนิธิพุทธธรรม, ๒๕๓๙), หน้า ๕๕.

^๘พระพรหมคุณาภรณ์(ป.อ.ปยุตฺโต), **พุทธธรรม ฉบับปรับปรุงและขยายความ**, (กรุงเทพมหานคร: สหธรรมิก, ๒๕๔๙), หน้า ๔๖๔.

^๙พระเทพโสภณ(ประยูร ธมฺมจิตฺโต), **อานุภาพพระปริตร**, (กรุงเทพมหานคร; โรงพิมพ์มหาจุฬาลง กรณ ราชวิทยาลัย, ๒๕๔๘), หน้า ๔-๖.

สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ ได้กล่าวถึงการสวดพระพุทธรูปเนื่องกับไสยศาสตร์ไว้ในหนังสือเรื่อง“ตำนานทางพระพุทธศาสนา” สรุปว่า ในไสย-ศาสตร์มีตำรานับถือเทวดานพเคราะห์ คือเทวดา ๙ องค์ว่า เกี่ยวข้องด้วยกำเนิดมนุษย์และอาจให้คุณโทษทำให้อายุยืนหรือสั้น และให้เป็นสุขหรือเป็นทุกข์ได้ จึงมีวิธีบูชาเทวดานพเคราะห์ เพื่อป้องกันและบำบัดอันตรายและให้เจริญด้วยสิริมงคลอายุวัฒนะ สมบัติพระปริตรต่างๆ ให้เป็นสำหรับเทวดานพเคราะห์แยกเป็นตามกำลังวัน ดังนี้ คือ ๑) พระอาทิตย์ สวดโมรปริตร ๖ จบ ๒) พระจันทร์ สวดอภัยปริตร ๑๕ จบ ๓) พระอังคาร สวดกรณียเมตตปริตร ๘ จบ ๔) พระพุธ สวดขันธปริตร ๑๗ จบ ๕) พระเสาร์ สวดอังคัลลิตปริตร ๑๐ จบ ๖) พระพฤหัสบดี สวดรัตนปริตร ๑๙ จบ ๗) พระราหู สวดอาฏานาฏิยปริตร ๑๒ จบ ๘) พระศุกร์ สวดชัคคปริตร ๒๑ จบ ๙) พระเกตุสวดชยปริตร ๙ จบ^{๑๐}

สวิง บุญเจิม ได้กล่าวถึงพิธีกรรมการสะเดาะเคราะห์ว่าเคราะห์คือสิ่งที่เรายึดติดอยู่ในจิตใจ โดยการเชื่อถือมาตามประเพณี เคราะห์มีความสัมพันธ์กับดวงดาว เช่น ดาวจันทร์ ดาวพฤหัสบดี ดาวศุกร์ เป็นเคราะห์ดี ถ้าเสวยอายุเรา ๆ ก็จะพบแต่สิ่งที่ดี ส่วนดาวอังคาร ดาวเสาร์ ดาวอาทิตย์ เป็นดาวร้าย ถ้าเสวยอายุเราก็จะพบในสิ่งที่ไม่ดี ดังนั้นจึงมีการทำพิธีกรรมสะเดาะเคราะห์ เอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้องดังกล่าว ผู้วิจัยจะได้นำเอาไปเป็นแนวทางในการศึกษาเกี่ยวกับพิธีกรรมการสะเดาะเคราะห์ต่อไป^{๑๑}

สมเจตน์ วิมลเกษม ได้กล่าวไว้ในหนังสือเรื่อง“สืบทอด: การสร้างขวัญและกำลังใจชาวบ้าน” ไว้ว่า จุดมุ่งหมายในการประกอบพิธีสืบทอดเนื่องมาจากความเชื่อในเรื่องอายุวัฒนะกุมาร โดยเชื่อว่าชะตาชีวิตของคนเรานั้นมีความเป็นไปไม่เหมือนกัน บุคคลใดชะตาดีก็จะมีความสุขปราศจากทุกข์กังวล หรือโรคภัยเบียดเบียน ตรงข้ามถ้าผู้ใดโชคร้ายพบแต่ความทุกข์ความกังวล ไม่สบายกาย ไม่สบายใจก็จะเรียกว่าชะตาตก หรือบางทีก็ถึงความตายในเวลาอันไม่สมควรตายก็มักเรียกว่า ชะตาขาด หรือมีเหตุร้ายแรงที่ส่งผลถึงชีวิต ต้องรักษาทางแก้ไขโดยมากจะนิยมให้ทำพิธีสืบทอด ซึ่งหากแก้ไขทันการณ์ถูกวิธี เชื่อว่าจะสามารถรอดพ้น อันตรายไปได้ คนถึงที่ตายก็จะรอดตายที่เจ็บป่วยก็จะหาย ที่โชคร้ายก็จะกลายเป็นโชคดี^{๑๒}

ศรีเลา เกษพรหม ได้กล่าวไว้ในหนังสือ สารานุกรมวัฒนธรรมไทยภาคเหนือ เล่มที่ ๑๓ ว่า ซาตาหรือชะตา คือ ลักษณะที่บังเกิดสำแดงเหตุดี และชั่ว เช่นชะตาดี ชะตาร้าย หรือรูป

^{๑๐} สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ, “ตำนานพระพุทธศาสนา”, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์รุ่งเรือง, ๒๕๑๔), หน้า ๒๒๔-๒๒๕.

^{๑๑} สวิง บุญเจิม, **มรดกอีสาน**, (อุบลราชธานี: อีสานออฟเซ็ทการพิมพ์, ๒๕๓๑), หน้า ๑๑๐.

^{๑๒} สมเจตน์ วิมลเกษม, **สืบทอด: การสร้างขวัญและกำลังใจชาวบ้าน**, พิมพ์ครั้งที่ ๓, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์คุรุสภา, ๒๕๔๐), หน้า ๙๕.

ราศีที่มี ดาวพระเคราะห์เดินถึงราศีนี้ ในเวลาเกิดของคน เรียกว่าชะตาคน เมื่อบุคคลใดที่มี เรื่องทำให้เกิดทุกข์ขึ้น ไม่ว่าทุกข์ทางกายหรือทุกข์ทางใจ เมื่อผู้ใดประสบอย่างนี้เรียก ว่าชะตาร้าย หรือมีเหตุที่ กระทบกระเทือนถึงชีวิตก็จะเรียกว่าชะตาขาด การแก้ไขชะตาร้ายชะตาขาดของคนโบราณมีด้วยกันหลายวิธี และหนึ่งในวิธีที่เป็นที่นิยมทำกันมากก็คือ การบูชาพระเคราะห์หรือการทำพิธีสืบชะตานั่นเอง^{๑๓}

สมปราชญ์ อัมมะพันธ์ ได้กล่าวถึงพิธีกรรมไว้ในหนังสือเรื่อง “ประเพณีและพิธีกรรมในวรรณคดีไทย” สรุปว่า พิธีกรรมเป็นองค์ประกอบที่สำคัญของประเพณีประเพณีต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นทางศาสนาหรือขนบธรรมเนียมประเพณี จะต้องมีการปฏิบัติอย่างใดอย่างหนึ่งตามความคิด ความเชื่อในสังคม พิธีกรรมต่างเมื่ออดีตไม่เกี่ยวข้องกับศาสนา แต่เมื่อเกิดศาสนาขึ้น จึงมีผู้อำนาจพิธีกรรมเข้าไปเกี่ยวข้องกับศาสนา ส่วนมากเป็นพิธี กรรมของศาสนาพราหมณ์ ซึ่งชาวไทยนับถือมาก่อนต่อเมื่อชาวไทยยอมรับนับถือศาสนาพุทธ พิธีกรรมในศาสนาพราหมณ์จึงปะปนเข้าไปในพระพุทธศาสนาโดยถ้าพิธีกรรมใดไม่ทำให้อื่นเดือดร้อนทำแล้วช่วยให้เกิดความสุขความสบายใจก็ยอมทำได้ เพราะพระพุทธศาสนาไม่ได้ปฏิเสธการมีอยู่ของลัทธิอื่น ซึ่งพระพุทธศาสนาได้วางหลักการปฏิบัติเพื่อให้มนุษย์หลุดพ้นจากคติความเชื่อในลัทธิอื่นๆ^{๑๔}

दनัย ไชยโยธา ได้กล่าวถึงลัทธิไว้ในหนังสือเรื่อง “ลัทธิ ศาสนา และระบบความเชื่อกับประเพณีนิยมในท้องถิ่น” สรุปว่า ลัทธิเป็นคติโลก มีใช้คติธรรม และเป็นเรื่องของความสงบสุข ปลอดภัยของชีวิตในโลกปัจจุบันอันเป็นเรื่องรูปธรรม ลัทธิมีขึ้นเพื่อแก้ปัญหาเฉพาะถิ่น เฉพาะสมัย และเฉพาะสังคม ความเชื่อเป็นวัฒนธรรมอย่างหนึ่งของมนุษย์ และได้มีการสืบทอดเป็นมรดกของสังคม แต่การสืบทอดความเชื่อของมนุษย์ขึ้นอยู่กับความตอบสนองความต้องการของมนุษย์ในด้านความปลอดภัยจากอำนาจเหนือธรรมชาติเป็นสำคัญ^{๑๕}

พิสิษฐ์ โคตรสุโพธิ์ ได้กล่าวไว้ในหนังสือการสืบชะตาที่ปรากฏในพระพุทธศาสนา เนื่องในโอกาสงานฉลองสถาปนา ๔๐ ปี มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ว่า การสืบชะตาในสายตาของชาวพุทธระดับปราชญ์บอกว่า เป็นเปลือกกระพี้ของศาสนา แม้พิธีสืบชะตาจะไม่ใช้แก่นแท้ของพระพุทธศาสนา แต่ก็มีน้ำหนักที่ชาวพุทธให้ความสำคัญ เป็นการสร้างขวัญและกำลังใจให้คนได้

^{๑๓} ศรีเลา เกษพรหม, สืบชะตา สารานุกรมวัฒนธรรมไทย ภาคเหนือ ๑๓, จัดพิมพ์เนื่องในงานพระราชพิธีมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา ๖ รอบ ๕ ธันวาคม ๒๕๔๒.

^{๑๔} สมปราชญ์ อัมมะพันธ์, ประเพณีและพิธีกรรมในวรรณคดีไทย, (กรุงเทพมหานคร : โอ.เอส.พริ้นติ้ง, ๒๕๓๖), หน้า ๑๙.

^{๑๕} ดนัย ไชยโยธา, ลัทธิ ศาสนา และระบบความเชื่อกับประเพณีนิยมในท้องถิ่น, (กรุงเทพมหานคร : โอ เอส พริ้นติ้งเฮ้า, ๒๕๓๘), หน้า ๑.

กระทำความดี เพื่อการแก้เคราะห์กรรมเก่า แม้ว่าตามข้อเท็จจริง คนเราไม่อาจจะล่วงพ้นความตายได้ แต่ถ้ายังมีความหวังที่จะให้ชีวิตเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดีขึ้น การทำพิธีสืบชะตา ก็เป็นวิธีหนึ่งที่สร้างขวัญและกำลังใจให้ชีวิตมีความหวัง เพราะทุกคนต่างก็อยู่ได้ด้วยความหวัง เป็นการปฏิบัติในระดับชาวพุทธพื้นบ้าน^{๑๖}

ความเชื่อเรื่องประเพณีคำโพธิ์ คำไทร เมื่อคนป่วย มีอาการนอนไม่หลับ ผอมเหลือง ทำงานไม่ได้ ปวดหัวตัวร้อนตลอดเวลาต้องพึ่งพระ ให้จัดหาไม้คูณ ไม้ยอ ถากกลบเท่าประมาณขาของคนป่วย ยาวประมาณ ๑-๒ วา ประกาศรุกขเทวดารักษาต้นโพธิ์ ต้นไทร ขอให้อาการป่วย บรรเทาต่ออายุให้ยืนยาว แล้วนำไม้เสานั้นคำโพธิ์ คำไทร พระสงฆ์สวดอนุโมทนา ผู้ป่วยกรวดน้ำ^{๑๗}

คำโพธิ์เป็นคำที่มีความหมาย และเป็นความเชื่อของชาวล้านนาที่สืบทอดกันมายาวนาน ความเชื่อที่ว่าไม้ใหญ่มักจะมีเทพเทวาสถิตย์ โดยเฉพาะต้นไม้ที่อยู่ในพุทธประวัติ มักเชื่อกันว่ามีความเป็นมงคลอย่างเช่นต้นสาละ และต้นโพธิ์ หรือเรียกกันอีกชื่อว่า ต้นศรีมหาโพธิ์ ซึ่งเชื่อว่าเป็นไม้ มงคลหากเรานำไม้มาค้าต้นโพธิ์ไว้ โดยเฉพาะลำต้นหรือกิ่งก้านที่โน้มเอียงลงมามากๆจะไม่มั่นคงให้ดูมั่นคงขึ้น จะช่วยประคองดวงชะตาให้เจริญ ไม่ตกต่ำ ซึ่งความเชื่อนี้ไปในทิศทางเดียวกันกับความเชื่อที่ว่าก้อนหินใหญ่ หากใครเคยเดินเที่ยวป่า จะพบว่าก้อนหินใหญ่ ก้อนหินที่ยื่นออกมาเหมือนทำท่าจะล้ม ให้เอาไม้เท้าที่จำหาได้มาค้ำหินนั้นไว้ เพื่อเป็นการค้ำดวงชะตาไม่ให้ตกต่ำ อย่างเช่น ต้นศรีมหาโพธิ์ที่วัดเชตุพนวิมลมังคลาราม(วัดโพธิ์) กรุงเทพฯ จะมีชาวเหนือมาทำพิธีค้าโพธิ์ เพื่อถวายแก่ในหลวง และพระบรมวงศานุวงศ์ มีประชาชนไปขอพึ่งบุญด้วยการเขียนชื่อและชื่อครอบครัวที่ไม่ค้าโพธิ์ เพื่อเป็นสิริมงคล และถือได้ว่าเป็นการค้าจุนพระพุทธรูปศาสนาให้สืบทอดต่อไปอีกด้วย ทางภาคเหนือมีพิธีแต่ไม้คำโพธิ์ในช่วงสงกรานต์ของทุกปี การแห่ไม้คำสะหรี่ หรือ การแห่ไม้คำโพธิ์อันหมายถึงพระศรีมหาโพธิ์เป็นการนำไม้คำที่ได้จัดทำขึ้นไปค้ำที่ต้นโพธิ์ไม้คำดังกล่าวอาจได้มาจากไม้งามที่ใช้ในพิธีสืบชะตาหรือไม้คำที่จัดหาขึ้นเป็นพิเศษเนื่องในการถวายทานในเทศกาลสงกรานต์ ซึ่งถือเป็นการค้าจุนพระพุทธรูปศาสนา อย่างหนึ่งและเป็นประเพณีอันเก่าแก่ของชาวล้านนา ซึ่งมีหลายแห่งทางภาคเหนืออาทิ อำเภอจอมทอง (จัดเป็นงานประเพณีใหญ่ทุกปี) และอำเภออื่นๆ อำเภอฮอด อำเภอดอยเต่า อำเภอดอยหล่อ จังหวัดเชียงใหม่ อำเภอบ้านโฮ่ง อำเภอเวียงหนองล่อง อำเภอลี้ บ้านหนองอาบช้าง จังหวัดลำพูนไปแคว้นเหนือไม่ว่าจะเป็นเชียงใหม่หรือลำพูนในช่วงเดือนเมษายนก็จะได้

^{๑๖} พิสิษฐ์ โคตรสุโพธิ์, การสืบชะตาที่ปรากฏในพระพุทธรูปศาสนา, เนื่องในโอกาส ฉลองการสถาปนา ๔๐ ปี มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๔๗.(อัคราณา)

^{๑๗} ประเพณีคำโพธิ์ คำไทร, ออนไลน์. แหล่งที่มา thaiza.com. [๘ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๖].

เห็นประเพณี แห่ไม้ค้ำโพธิ์ หรือ แห่ไม้ค้ำสระหรื^{๑๘} ประเพณีการค้ำโพธิ์นิยมทำกันมากในภาคเหนือ เพราะมีความเชื่อถึงการมีอายุยืน การมีสิ่งคำจุนชีวิต

๑.๖.๗ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

พระครูปฐมสังฆการ (สุพรรณ จิตปณฺโญ) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “ศึกษา วิเคราะห์ แนวคิดเรื่องการต่ออายุในทางพระพุทธศาสนาที่มีอิทธิพลต่อพิธีกรรมการสะเดาะเคราะห์ต่ออายุใน จังหวัดสุรินทร์” ผลการวิจัยสรุปว่า ผลการวิเคราะห์แนวคิดเรื่องการสะเดาะเคราะห์ต่ออายุในคัมภีร์ พระพุทธศาสนาที่มีอิทธิพลต่อพิธีกรรมการสะเดาะเคราะห์ต่ออายุในจังหวัดสุรินทร์พบว่า การ สะเดาะเคราะห์ต่ออายุมีพัฒนาการมาจากความเชื่อดั้งเดิมคือความเชื่อเกี่ยวกับวิญญาณและสิ่ง ศักดิ์สิทธิ์ ต่อมาก็พัฒนามาเป็นความเชื่อที่เกิดจากอิทธิพลของศาสนาพราหมณ์-ฮินดู และในระยะ ต่อมาก็พัฒนามาจากความเชื่อของพระพุทธศาสนา กล่าวเฉพาะในปัจจุบันนั้นพบว่าชาวบ้านเห็นว่า พระเป็นผู้มีความรู้และมีศัลกว่าจะนิยมที่จะเข้าหาพระภิกษุเพื่อประกอบพิธีกรรมมากกว่าการเข้าหา หมราวาส และในปัจจุบันชาวบ้านนิยมเข้าร่วมพิธีกรรมสะเดาะเคราะห์ต่ออายุกับพระภิกษุมากกว่า นอกจากนั้น ในการประกอบพิธีกรรมสะเดาะเคราะห์ต่ออายุในจังหวัดสุรินทร์นั้นจะปรากฏหลักธรรม ทางพระพุทธศาสนาหลายประการ เช่น กรรม กตัญญูกตเวที ความไม่ประมาท ซึ่งจากการศึกษา พบว่าการประกอบพิธีกรรมการสะเดาะเคราะห์ต่ออายุในจังหวัดสุรินทร์นั้นมีคุณค่าหลายประการ ได้แก่คุณค่าต่อตนเอง คือผู้เข้าร่วมพิธีกรรมนั้นเมื่อผ่านพิธีกรรมนี้แล้วย่อมได้รับความสุขและความ สบายใจ จากการได้ให้ทาน รักษาศีลและเจริญภาวนา และคุณค่าต่อสังคม คือ การทำให้เกิดความ สามัคคีในชุมชนเป็นต้น^{๑๙}.ในงานวิจัยนี้ได้ศึกษาและแสดงรายละเอียดเกี่ยวกับแนวคิดการต่ออายุการ ต่อสะเดาะเคราะห์ในพุทธศาสนา และการต่ออายุในจังหวัดสุรินทร์ แต่ไม่ได้กล่าวถึงการต่ออายุโดย การค้ำโพธิ์ค้ำไทรไว้ ซึ่งผู้วิจัยจะได้ศึกษาต่อยอดในเรื่องนี้ต่อไป

พระมหาอรุณ อรุณธมโม ได้นำเสนอผลการศึกษาวิจัยอิทธิพลของอรรถกถาธรรม บทต่อประเพณีและพิธีกรรมของชาวอีสาน มีตัวอย่างเช่นเรื่องอายุวัฒนกุมาร มีคติธรรมคือ สิ่งที่ทำ ให้อายุยืน คือ การอ่อนน้อมถ่อมตนต่อผู้ใหญ่และผู้มีพระคุณ เรื่องบุรพกรรมของโพธิราชกุมาร มีคติ ธรรมคือ ความไม่ประมาท มีอิทธิพลต่อพิธีสะเดาะเคราะห์มีสาระธรรมคือ ถ้าทำพิธีด้วยศรัทธาและมี ปัญญากำกับย่อมเป็นการสะเดาะกิเลสด้วย การเจริญพุทธมนต์เอง หรือการฟังสวดถือเป็นอนุสติทำ ให้ใจสงบ การศึกษาและปฏิบัติตามหลักธรรมในบทสวดเป็นการสะเดาะเคราะห์โดยไม่ต้องเข้าพิธีเรื่อง

^{๑๘} พิธีแห่ไม้ค้ำโพธิ์, ออนไลน์. แหล่งที่มา remawadee.com.[๘ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๖].

^{๑๙} พระครูปฐมสังฆการ, “ศึกษาวิเคราะห์แนวคิดเรื่องการต่ออายุในทางพระพุทธศาสนาที่มีอิทธิพล ต่อพิธีกรรมการสะเดาะเคราะห์ต่ออายุในจังหวัดสุรินทร์” วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต ,(บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๕)

บุรพกรรมของพระพุทธเจ้ามีคตินิยม คืออานุภาพของพระปริตร การสละความสุขเล็กน้อยเพื่อเห็นแก่สุขอันยิ่งใหญ่ มีอิทธิพลต่อประเพณีบุญข้าชะ มีสารธรรมคือการชำระระดับสูงสุดคือการชำระจิตใจให้ผ่องแผ้วจากอาสวะกิเลส การศึกษาและปฏิบัติตามหลักธรรมในรัตนสูตร การร่วมมือกันของผู้นำชุมชน ชาวบ้าน พระสงฆ์ ในการชำระสิ่งไม่ดีที่เกิดขึ้นแล้ว หรือเกิดในชุมชน เป็นความสามัคคีที่ก่อให้เกิดความสุขแก่ชุมชนได้^{๒๐}

พระเทียรวิทย์ อุตตสนโต (ดอชาวัฒน์) ได้กล่าวถึงพิธีกรรมไว้ในงานวิทยานิพนธ์เรื่อง การศึกษาความเชื่อและพิธีกรรมทางพระพุทธศาสนาของร่างทรง: กรณีศึกษาในเขตกรุงเทพมหานคร ผลการวิจัยสรุปว่า การประกอบพิธีกรรมมี ๓ ลักษณะ คือ ๑) การประกอบพิธีกรรมโดยกลุ่มคน มีพระหรือผู้นำกลุ่มนั้นๆ เป็นผู้นำในพิธี ๒) หมอผีหรือผู้ขมังเวทย์ร่วมกันประกอบพิธีกรรม โดยแต่ละคนมีความสำคัญเท่าเทียมกัน แม้ว่าบางคนจะมีตำแหน่งสูงกว่าคนอื่นๆ ๓) การประกอบพิธีกรรมส่วนตัวของหมอผีหรือผู้ขอพรการประกอบพิธีกรรม ต้องทำในสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ มีการขับไล่สิ่งชั่วร้าย^{๒๑}

นิตยา จันทภาสกร กล่าวไว้ในงานวิจัยเรื่อง สืบชะตา: การศึกษาเชิงวิจารณ์ ไว้ว่าคัมภีร์สืบชะตาเป็นวรรณกรรมที่สะท้อนเรื่องที่เป็นความรู้ที่มีคุณค่าของยุคสมัยราวปลายพุทธศตวรรษที่ ๒๔ ถึงต้นพุทธศตวรรษที่ ๒๕ และจากการศึกษาทำให้ทราบ ว่าการสืบชะตาเมืองเชียงใหม่มีมาตั้งแต่สมัยพระเจ้าสามฝั่งแกน ซึ่งเป็นพระราชบิดาของพระเจ้าติโลกราช จึงอาจสันนิษฐานได้ว่าพิธีนี้จะมีมาตั้งแต่รัชกาลก่อนหน้านั้นก็ได้ และยังสะท้อนให้เห็นคุณค่าในด้านค่านิยม คตินิยมคำสอนทางพระพุทธศาสนา ซึ่งจำแนกออกได้เป็นการให้ทาน การสอนให้ตั้งมั่นอยู่ในศีลธรรม สุภาสิต คำพังเพย สำนวนต่างๆ อันแสดงคุณธรรมและคตินิยมและประเพณี^{๒๒}

จากการทบทวนเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องทำให้ทราบได้ว่ายังไม่มีการทำวิจัยเกี่ยวกับการสะเดาะเคราะห์ต่ออายุเกี่ยวกับการค้าโพธิ์คำไพร ผู้วิจัยจึงสนใจทำวิจัยเกี่ยวกับเรื่องนี้

^{๒๐} พระมหาอรุณ อรุณธมโม, “อิทธิพลของอรรถกถาธรรมบทต่อประเพณีและพิธีกรรมของชาวอีสาน”, **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๔).

^{๒๑} พระพระเทียรวิทย์ อุตตสนโต(ดอชาวัฒน์), “การศึกษาความเชื่อและพิธีกรรมทางพระพุทธศาสนาของร่างทรง : กรณีศึกษาในเขตกรุงเทพมหานคร”, **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๘).

^{๒๒} ยา จันทภาสกร, “สืบชะตา: การศึกษาเชิงวิจารณ์”, **วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยศิลปากร, ๒๕๒๖).

๑.๗. วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Quality Research) ซึ่งมีวิธีดำเนินการวิจัย ดังนี้

๑.๗.๑ ขั้นสำรวจเอกสารเป็นขั้นการสำรวจเอกสารต่างๆ คือคัมภีร์พระไตรปิฎกทั้งฉบับ ภาษาบาลีและฉบับภาษาไทย คัมภีร์อรรถกถา ฎีกา รายงานการวิจัย วิทยานิพนธ์ ตำรา วารสารและ เอกสารอื่นที่เกี่ยวข้องเพื่อวางกรอบแนวคิดในการดำเนินการวิจัยคัมภีร์พระไตรปิฎก อรรถกถา ฎีกา และตำราอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัย

๑.๗.๒ ขั้นสร้างเครื่องมือการวิจัย โดยการศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัย จากนั้น สร้างเครื่องมือวิจัยโดยการทำแบบสัมภาษณ์เชิงลึก โดยสัมภาษณ์พระสงฆ์ที่มีความรู้เกี่ยวกับประเพณี การต่ออายุโดยการค้าโพธิ์ ปราชญ์ชาวบ้าน และประชาชนผู้ประกอบพิธีกรรม

๑.๗.๓ ขั้นเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยได้เก็บรวบรวมข้อมูลโดยใช้วิธีการบันทึกข้อมูลดังนี้ คือย่อความให้ได้ใจความตรงตามความหมายของข้อความเดิม บันทึกโดยถอดข้อความเป็นข้อความ ของผู้วิจัยเอง คัดลอกข้อความที่เป็นข้อความที่ผู้วิจัยต้องการอ้างอิงเพื่อสนับสนุนความคิดของผู้วิจัย ข้อความที่เป็นพุทธพจน์ที่ปรากฏอยู่ในพระไตรปิฎก

๑.๗.๔ ขั้นตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูล เมื่อได้ข้อมูลมาแล้วก่อนการวิเคราะห์ผู้วิจัย ได้ตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูล โดยตรวจสอบแหล่งที่มาของข้อมูล เมื่อได้ตรวจสอบเรียบร้อยแล้ว จึงนำมาจัดเรียงลำดับก่อนและหลังเรียงตามวัตถุประสงค์ของการวิจัยเพื่อนำไปสู่ขั้นตอนการ วิเคราะห์ข้อมูลต่อไป

๑.๗.๕ ขั้นวิเคราะห์ข้อมูล วิเคราะห์ข้อมูลโดยการพรรณนาวิเคราะห์

๑.๗.๖ ขั้นสรุปผล เมื่อวิเคราะห์ข้อมูลสำเร็จเรียบร้อยแล้ว ผู้วิจัยนำผลที่ได้จากการ วิเคราะห์ในแต่ละประเด็นมาสรุปเพื่อนำไปสู่ขั้นตอนการเขียนรายงานการวิจัยต่อไป

๑.๗.๗ ขั้นเขียนรายงานการวิจัย ผู้วิจัยได้เขียนรายงานการวิจัยตามกรอบที่กำหนดไว้ใน คู่มือการทำวิทยานิพนธ์และสารนิพนธ์ของบัณฑิตวิทยาลัยมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

๑.๘ ประโยชน์ที่ได้รับ

๑.๘.๑ ได้ทราบแนวคิดเรื่องอายุและการต่ออายุในพระพุทธศาสนา

๑.๘.๒ ได้ทราบพิธีกรรมการค้าโพธิ์ของชาวพุทธ อำเภอท่าตูม จังหวัดสุรินทร์

๑.๘.๓ ได้ทราบคุณค่าการค้าโพธิ์ที่มีต่อชาวพุทธ อำเภอท่าตูม จังหวัดสุรินทร์